

(Vers. 14.) *Discant autem et nostri bonis operibus præesse in necessariis usibus, ut non infructuosi sint.* Supra dixerat: *Zenam Legis doctorem et Apollo sollicitè præmitte, ut nihil illis desit.* Quia ergo poterat suboriri occulta responsio, ut non tam Titus quam quicumque Epistolæ lector hoc diceret: et unde Tito, ut viaticum non habentibus largiretur, solvit hanc quæstionem, et quasi nihil sibi opponatur elidit, dicendo: *Discant autem et nostri bonis operibus præesse in necessariis usibus, ut non infructuosi sint.* Nostros suos vocat qui in Christo crediderant: qui quia Christi erant, recte et Pauli et Titi appellari merebantur. Habes, inquit, in discipulos potestatem; doce eos non esse infructuosos: sed evangelistis et apostolicis viris, qui bonis operibus serviunt, ministrare: et ministrare, non in quibuscumque causis, sed in necessariis usibus: *Habentes quippe victum et vestimentum [Al. vestitum], his contenti simus (I Tim. vi, 8):* et qui altario serviunt, de altario vivant: et qui participes spiritualium nostrorum facti sunt, debent nobis sua participare carnalia. Et ne forsitan vel epistolam Pauli, vel præceptum Titi facile contemnerent, infructuosos vocat, quicumque evangelistis non ministraverint. Dicit et Salomon in Proverbiis: *Fructus vero elemosyna (Prov. iii, 12).* Et ipse Paulus primum spiritus fructum charitatem vocat (*Galat, v*). Charitas autem in communicatione et in ministerio **740** vel maxime comprobatur. *Ut non, inquit, infructuosi sint. Omnis enim arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur (Mat. v, 10).* Hoc autem dico: **C** quia qui parce seminat, parce et metet. Apostolicis viris et Evangelizatoribus Christi in necessariis usibus nolle tribuere, sterilitatis seipsum est condemnare.

(Vers. 15.) *Salutant te qui mecum sunt omnes.* Vel solita consuetudine usus est, ut Titum ab om-

^a Victor. addit: *State in fide, et, tum ad sensum, ut sentit, ipsius Hieronymi, qui loquitur de charitate, et ad fidem Vulgat. edit. cum Græcæ, tum Latinæ,*

A nibus qui secum erant diceret salutari: vel certe proprio in Titum, quod talis esset, ut amorem eorum qui cum Paulo erant omnium mereretur. Magna vero laus Titi per Paulum ab omnibus salutari.

Saluta eos qui nos amant in fide. Si omnis qui amat, amaret in fide, et non essent alii qui absque fide diligereant, numquam Paulus ad amorem, fidem apposuisset, dicens: *Saluta eos qui nos amant in fide.* Amant quippe et matres filios, ita ut mortem pro eis oppetere sint paratæ; sed non amant in fide: et uxores maritos quibus frequentissime commoriuntur; sed amor ille non fidei est. Sola sanctorum dilectio in fide diligit: intantum ut etiam si ille qui diligitur infidelis sit: tamen sanctus in fide eum diligit, secundum illud: *Omnia vestra in fide fiunt (I Cor. xvi, 14).* Et alibi: *Diligite inimicos vestros (Luc. vi, 35).* Diligit sanctus inimicos suos, et ideo in fide diligit: quia credit in eum qui pollicitus est se pro expletione mandati retributurum esse mercedem.

Gratia Domini nostri cum omnibus vobis. Sciendum quod in Græcis codicibus ita scriptum est: *Gratia cum omnibus vobis: ut nec Domini, nec nostri, in libris feratur authenticis.* In communi itaque sanctis atque credentibus, Tito et cæteris qui cum eo erant, imprecatur gratiam. Et quomodo Isaac patriarcha benedixit filium suum Jacob (*Gen. xxvii*), et ipse duodecim Patriarchas (*Ibid., 29*): Apostoli quoque ingredienti domum dicebant: *Pax huic domui (Mat. x, 12).* Et si digna erat domus, requiescebat pax eorum super eam: si vero exhibebat se indignam, revertebatur ad eos qui eam fuerant imprecati. Ita et nunc in fine Epistolæ suæ Apostolus gratiam credentibus imprecatur: quæ cum voto habebat effectum, et erat in potestate credentium, si talem se benedictus, qualem benedicens præbere voluisset.

rescribit, *Omnia vestra in charitate fiunt, pro, in fide.* Mss autem nostri omnes impressam lectionem probant.

S. EUSEBII HIERONYMI

STRIDONENSIS PRESBYTERI

COMMENTARIORUM

IN

EPISTOLAM AD PHILEMONEM

LIBER UNUS.

PROLOGUS.

741-742 Qui nolunt inter Epistolas Pauli eam recipere quæ ad Philemonem scribitur, alunt, non sem-

^a Haud intelligo, quid in mentem Victorio venerit

D per ^a Apostolum, nec omnia, Christo in se loquente, dixisse: quia nec humana imbecillitas unum tenorem

cui rationes istæ facere visæ sunt pro illis, qui vel

sancti Spiritus ferre potuisset : nec hujus corpusculi necessitates [*Al.* necessitas] sub præsentiâ Domini semper complerentur : velut disponere prandiam, cibum capere, esurire, saturari, ingesta digerere, exhausta complere ; taceo de cæteris, quæ exquisite et coacte [*Al.* coacta] replicant : ut asserunt fuisse aliquod tempus in quo Paulus dicere non auderet : *Vivo, jam non ego, vivit vero in me Christus* (*Galat. ii, 20*) ; et illud : *An experimentum queritis ejus qui in me loquitur Christus* (*II Cor. xiii, 3*) ? Quale, inquit, experimentum Christi est, audire : *Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, veniens tecum asfer* (*II Tim. iv, 13*). Et illud ad Galatas : *Utinam et excidantur qui vos conturbant* (*Gal. v, 12*). Et in hac ipsa Epistola : *Simul autem et præpara mihi hospitium. Hoc autem non solum apostolis, sed prophetis quoque similiter accidisse : unde sæpius scriptum legitur : Factum est verbum Domini ad Ezechiel (Ezech. xii), sive ad quemlibet alium prophetarum : quia post expletum vaticinium, rursus in semet revertens, homo communis fieret e propheta ; et excepto Domino nostro Jesu Christo in nullo sanctum Spiritum permansisse [*Al.* remansisse]. Quod signum et Joannes Baptista acceperat, ut super quem vidisset Spiritum sanctum descendentem et manentem in eo, ipsum esse cognosceret (*Joan. i*). Ex quo ostendit [*Al.* ostenditur] **743 - 744** super multos quidem descendere Spiritum sanctum ; sed proprium hoc esse Salvatoris insigne, quia permaneat in eo. His et cæteris istiusmodi, volunt aut Epistolam non esse Pauli, quæ ad Philemonem scribitur : aut etiam si Pauli sit, nihil habere quod ædificare nos possit ; et a plerisque veteribus repudiatam, dum commendandi tantum scribatur officio, non docendi. At e contrario qui germanæ auctoritatis eam esse defendunt, dicunt numquam in toto orbe a cunctis Ecclesiis fuisse susceptam, nisi Pauli apostoli crederetur : et hac lege ne secundam quidem ad Timotheum, et ad Galatas eos debere suscipere, de quibus et * ipse humanæ imbecillitatis exempla protulerit : *Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, veniens tecum asfer ; et : Utinam excidantur qui vos conturbant. Inveni plurima et ad Romanos, et ad cæteras Ecclesias maximeque ad Corinthios remissius et quotidiano pene sermone dictata, in quibus Apostolus loquatur : Cæteris autem ego dico, non Dominus. Quas et ipsas quia aliquid tale habent, aut Pauli epistolas**

lent hanc Epistolam recipere ut Pauli Epistolam, non pro illis qui contrarium asserebant. Illud vero non ferendum, quod ex hac præconcepta opinione textum S. Patris in contrarium sensum mutavit, legeritque ex corruptis codicibus, *Qui volunt inter Epistolas, etc., pro nolant*. Clamat res ipsa, totusque contextus eorum hic proponi argumenta, qui hanc Epistolam repudiarent : idque eo certius est, quod eadem plane et apud Chrysostomum, et apud Theophylactum causentur, hi qui hujus germanitatem scriptionis impugnant.

* Martianæus post Erasmus, et ipsi humanæ im-

A non putandas : aut si istæ recipiuntur, recipiendam esse et ad Philemonem, ex præjudicio similitum receptarum. Valde autem eos et simpliciter errare, si putent cibum emere, hospitium præparare, vestimenta conquirere, esse peccatum, et asserere ^b fugari Spiritum sanctum, si corpusculi paulisper necessitatibus serviamus. *Nolite, inquit Apostolus, contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in die redemptionis* (*Ephes. iv, 30*). Quibus operibus Spiritus sanctus contristetur propheta commemorat, multis in ordine vitiiis peccatisque digestis, ad extremum inferens : *In omnibus istis contristabas me*. Alioqui calicem aquæ frigidæ porrigere, pedes lavare, immolare vitulum, prandium præparare, peccatum sit : cum sciamus ex his rebus in Dei quosdam filios adoptari ? Non est hujus temporis ad omnia respondere : quia nec omnia, quæ illi proponere solent, intulimus. Quod si non putant eorum esse parva quorum et magna sunt, alterum mihi Conditorem, juxta Valentinum, Marcionem et Apellen, formicæ, vermium, culicum, locustarum : alterum cœli, terræ, maris, et angelorum debent introducere. An potius ejusdem potentia est, ingenium quod in majoribus exercueris, etiam in minoribus non negare ? Et quoniam Marcionis fecimus mentionem, Pauli esse Epistolam ad Philemonem saltem Marcione ^c auctore deccantur. Qui cum cæteras Epistolas ejusdem vel non suscepit, vel quædam in his mutaverit atque corrosorit, in hanc solam manus non est ausus mittere : quia sua illam brevitatis defendebat. Sed mihi videntur, dum epistolam simplicitatis arguunt, suam imperitiam prodere, non intelligentes quid in singulis sermonibus virtutis ac sapientia lateat. Quæ, orantibus vobis, et ipso nobis sancto Spiritu suggerente, quo scripta sunt, suis locis explanare conabimur. Si autem brevitatis habetur contemptui, contemnatur Abdias, Naum, Sophonias, et alii duodecim prophetarum [*Al.* prophetæ], **745 - 746** in quibus tam mira et tam grandia sunt quæ feruntur, ut nescias utrum brevitatem sermonum in illis admirari debeas, an magnitudinem sensuum. Quod si intelligerent hi, qui Epistolam ad Philemonem repudiant, numquam brevitatem despicerent : quæ pro laciniosis Legis oneribus, evangelico decore conscripta est, dum brevium consummatumque sermonem facit Dominus super terram. Sed jam ipsa Apostoli verba ponenda sunt, quæ ita incipiunt.

becillitatis exempla protulerunt.

^b Penos Martianæum, asserere a se refugari. Voculas a se Victor. expungit. Sed ipsam Rabbanus præpositionem in verbo *refugari* ignorat. Perspicuum nempe est, ex repetito verbo, *asserere*, voces illas temere fuisse intrusas.

^c Tertullianus, lib. v contra Marcionem, cap. ultimo : *Soli huic Epistolæ brevitatis sua profuit, ut falsarias manus Marcionis evaderet*. Et ab ipsis tamen Marcionis hanc ipsam penitus vitiatam dolet Epiphanius contra Hæres. lib. i, cap. 41, NUM. 9

INCIPIT LIBER.

(Vers. 1 seqq.) Paulus victus Christi Jesu, et Timotheus frater, Philemoni dilecto et cooperatori nostro, et Apphia sorori, et Archippo commilitoni nostro, et Ecclesiae quae in domo tua est, gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino nostro Jesu Christo. Præpostero ordine atque perverso, in Epistolas Pauli dictari a me vobis placuit. Nam cum id crebro, o Paula et Eustochium, peteretis ut facerem; et ego obnixè ne facerem recusarem, saltem parvam, et quae vobis ut numero versuum, ita sensu quoque et ordine videbatur extrema, ut dissererem coegistis. Rem itaque principii in fine tentabo, et quod alius in exordio statim Apostoli quaereret, quare, aut quo tempore, vel quo cognominante, e Saulo Pauli nomen acceperit, hoc ego nunc facere compellor: ne ^b *mutum* quidem, ut dicitur, ante hanc diem in eum facere ausus. Neque vero putandum est, ut a simplicioribus Latinis legitur, *Saulum* ante dictum esse, et non *Saul*: quia et de tribu Benjamin erat, in qua hoc nomen familiariter habebatur. Siquidem et ille Saul, rex Judææ, persecutor David, de tribu Benjamin fuit. Quod autem Saulus a nobis dicitur, non mirum est Hebræa nomina ad similitudinem Græcorum et Romanorum casuum declinari, ut sicut pro Joseph, Josephus: pro Jacob, Jacobus: ita pro Saul quoque, Saulus in nostra lingua ac sermone dicatur. Quæritur igitur, cur, aut quo jubente, vel antiquum nomen amiserit, vel novum sumpsit. Ut ex Abram, Abraham diceretur, Dei jussione perfectum est (*Gen. xvii*, etc.): ut ex Sarai, Saræ vocabulum fieret, æque Dei imperium fuit. Et ut ad novum instrumentum veniam, ut Simon, Petri nomen acciperet (*Marc. iii*): et filii Zebedæi, ^c *BANE REEM* (בני רעם), hoc est, filii tonitruum vocarentur, Domini nostri Jesu Christi voce præceptum est (*Ibidem*). Quare autem e Saulo Paulus dictus sit, nulla Scriptura memorat. Audacter itaque faciam, sed forte vere de Actibus Apostolorum suspensiones meas affir-

^a Additum, *nostro*, nec Græcus archetypus, nec mss. nostri agnoscunt.

^b In mss. codicibus scriptum pro syllaba *mu* reperi, *ne mutum quidem*; vel *ne motum quidem*. Unus S. Martini a Campis retinet ut *tum*. Marianus legit *mutum*; sed melior est syllaba *mu* sola sine litteris additis. Dicit enim Hieronymus, *ne mu* quidem ante hanc diem in Paulum ex Saulo facere ausus sum, id est, non ausus sum mussitare sive mussare, quare Paulus dictus sit, qui antea Saulus vocabatur. *Mussare* porro dictum quod *muti* non amplius quam *mu*, ^d *mu* dicunt. Puto autem Hieronymum sumpsisse hæc ex Varrone dicente: *quod minimum est, neque ut aiunt, mu facere audeat*. Vide lib. vi de Ling. Lat. MART. — Quidam mss. tum nobis, cum Martiano inspecti, *ne mutum*. Corrupte, ut nullus dubito. Diximus de *mu*. Græc. *mu*, interjectione ad epistolam 12, ad Antonium monachum, ubi Hieronymus, *Tu ne mu quidem facere dignaris*. Lucilius:

1 Nec laudare hominem, neque mu facere unquam.

^a mans. Legimus in eis, quod sanctus Spiritus Antiochiæ dixerit: *Separate mihi Barnabam et Saulum, in opus ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos* (*Act. xiii*, 3 seqq.). Qui cum Seleucism Syriae descendissent, et navigantes Salaminam Cypri, quæ nunc Constantia dicitur, pervenissent, haberentque secum in ministerio Joannem (propter quem postea ædificatorium Ecclesiae jurgium concitatum est) et omni insula peragrata, Paphum usque venissent, invenerunt quemdam magum [*Al. magnum*] pseudo-prophetam nomine Bar Jesu, cum proconsule Sergio Paulo viro prudente. Qui accitis Barnaba et Saulo [*Al. Paulo*], desiderabat Dei sermonem ab eis audire. Resistente itaque mago [*Al. magno*], et a fide recta Sergium depravante, *Saulus* (ait Scriptura) ^b *qui et Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum dixit: O plene omni dolo, et omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas? Et nunc ecce manus Domini super te, et eris cæcus, non videntem solem usque ad tempus. Confestimque cecidit in eum caligo et tenebræ, et circumiens querebat qui ei manus daret. Tunc proconsul, cum vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini. Et cum a Papho navigassent Paulus, et qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliae. Diligenter attende, quod hic primum nomen Pauli acceperit. Ut enim Scipio, subjecta 747 Africa, Africanus sibi nomen assumpsit: et Metellus, Creta insula subjugata, insigne Cretici suæ familiae reportavit: et Imperatores nunc usque Romani ex subjectis gentibus, Adiabeni, Parthici, Sarmatici nuncupantur: ita et Saulus ad prædicationem gentium missus, a primo Ecclesiae spolio proconsule Sergio Paulo, victoriae suæ trophæa retulit, erexitque vexillum, ut Paulus diceretur e Saulo. Si autem et interpretatio nominis quaeritur, *Paulus* in Hebræo, *mirabilem* sonat. Revera mirum, ut post *Saul*, qui interpretatur, ^d *expe-**

^c Ita legunt plures mss. codices, unus tamen retinet nomen *Boanerges*, quod magis ad ^d Græcum *βουεργης*, et Syriacum *ܒܢܝ ܪܥܡ*, *banairgesc*, quam ad Hebræum *bene reem*, sive *bane reem*, accedit. Hæc tamen retinenda lectio; quia Hieronymus hoc loco Hebraice loquitur. MART. — Unus mss. quemadmodum et Rabbanus, *Boanerges* legunt, sicque rescribit Victor. Hebraicis litteris *בני רעם*, quod est Græcè *βουεργης*: vultque Syriacè nomen hic efferri, ad Hebræum. Nos alibi sæpe ex Hieronymi sententia de recta hujusce nominis pronuntiatione diximus. Vide lib. Nominum de Joanne, ubi *Boanerges*, inquit, *filii tonitruum*, quod corruptè *Boanerges* nomen obtinuit. Et in Commentar. in Daniele 7: *Filii Zebedæi appellati sunt filii tonitruum*, quod non, ut plerique putant, *Boanerges*, sed emendatius legitur, *Beneralem*. Quanquam non distiterunt Syris eo tempore *ܒܢܝ ܪܥܡ* significasse *tonitruum*, quod etiamnum Arabica radix confirmat.

^d Pro *expetitus*, quod mss. nostri et Rabbanus

titus, eo quod ad vexandum Ecclesiam, fuisset a diabolo postulatus, de persecutore vas fieret electionis. Pius forte quam oportuit, sed necessarie disputatum est. Quod autem sequitur, *vinculus Jesu Christi*, in nulla Epistola hoc cognomine usus est, licet in corpore Epistolarum, ad Ephesios videlicet et Philippenses, et Colossenses, esse se in vinculis pro confessione testetur. Majoris autem mihi videtur supercilii, vinculum se Jesu Christi dicere, quam Apostolum. Gloriabantur quippe apostoli, quod digni fuerant pro nomine Jesu Christi contumeliam pati (Act. v, 41); sed necessaria auctoritas vinculorum. Rogaturus pro Onesimo, talia rogare debuit, qui posset impetrare quod posceret. Felix nimirum qui non in sapientia, non in divitiis, non in eloquentia et potentia seculari, sed in Christi passionibus gloriatur. Tali et ad Galatas Epistolam sermone concludens: *De cetero*, ait, *nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto* (Galat. vi). Non omnis autem qui vinculus est vinculus est Christi; sed quicumque pro Christi nomine et pro ejus confessione vincitur, ille vero vinculus dicitur Jesu Christi, et sanguis effusus is tantum martyrem facit, qui pro Christi nomine funditur. Scribit igitur ad Philemonem Romæ vinculus in carcere, quo tempore mihi videntur ad Philippenses, Colossenses, et Ephesios Epistolæ esse dictatæ. Ad Philippenses illa ex causa: primum quod cum solo Timotheo scribit, quod et in hac Epistola facit. Deinde quod vincula sua manifesta dicit facta pro Christo **748** in omni prætorio. Quid sit autem prætorium, in ipsius Epistolæ sine significat, *Salutate vos omnes sancti, maxima autem qui de Cæsaris domo sunt*. A Cæsare missus in carcerem, notior familiæ ejus factus, persecutoris domum, Christi fecit Ecclesiam. Deinde ait: *Quidam autem ex contentione Christum annuntiant, non sincere existimantes presuram se suscitare vinculis meis* (Philip. i, 17). Porro et ad Colossenses principium simile. *Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater*. Et in consequentibus: *Cujus factus sum ego Paulus minister, qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis: et adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia* (Col. 1, 2, 23, 24). Et in fine: *Salutatio mea manu Pauli, memores estote vinculorum meorum* (Col. iv, 18). Hoc ideo, ut sciamus has quoque Epistolas de carcere et inter vincula fuisse dictatas. Illud autem proprie habet ad Colossenses, quod idem Onesimus, qui nunc Philemoni commendatur, etiam

substituunt, minus recte legerat Martianus, *repetitur*. Vadem ipsum habeto Hieronymum in lib. Nominum de Actibus apostolorum: *Saul, expositus; sive petitus*. Consonat Hebraicum, *פָּטוּר*, de quo ibi diximus.

Ex eo etiam paulo post argumentatur, quod idem ad utrosque fecerit pariter litterarum Onesimus. Verum post Theodoritum interpretes plerique omnes aliquanto post datam arbitrantur ad Colossenses Epistolam, cum scilicet Romam secundo Onesimus redisset.

A perlator ejusdem sermonis fuit. Denique ait: *Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, et minister fidelis, et conservus in Domino quem misi ad vos, ad hoc ut cognoscat quæ circa vos sunt, et consoletur corda vestra, cum Onesimo charissimo, et fideli fratre, qui est ex vobis* (Ibid., 7, 8). Si autem Philemon, ad quem hæc epistola scribitur, Onesimi dominus est, immo frater esse cepit in Domino, et ad Colossenses refertur quod Onesimus ex eis sit: ratio nos ipsa et ordo deducit, quod et Philemon Colossensis sit, et eo tempore communem ad omnem Ecclesiam Onesimus epistolam tulerit, quo privatas et sui commendaticas ad Dominum litteras sumpserat. Est et aliud indicium, quod in hac eadem epistola et Archippus nominatur: cui hic cum Philemon scribitur: *Dicite, inquit, Archippo, vide ministerium quod accepisti a [Al. in] Domino, ut illud impleas*. Quod est ministerium quod Archippus accepit a Domino? Ad Philemonem legimus: *Et Archippo commilitoni nostro, et Ecclesiæ quæ in domo tua est*. Ex quo puto aut episcopum eum, fuisse Colossensis Ecclesiæ, cui admonetur, studioso et diligenter præesse, **749** ut Evangelii prædicatorem. Aut si ita non est, illud mihi impræsentiarum sufficit, quod et Philemon et Archippus, et Onesimus ipse qui litteras perferebat, fuerint Colossenses, et eodem tempore quatuor (ut ante diximus) Epistolæ scriptæ sunt. Ad Ephesios vero illam ob causam, quod pro Christo et hic vinculum se esse dicit, et eadem quæ ad Colossenses jusserrat, in hujus quoque Epistolæ sine præcipiat, ut uxores subjiciantur viris, et viri uxores diligant, ut filii obediant parentibus, ut patres non provocent ad iracundiam filios suos, ut servi obediant dominis carnalibus, ut domini, relictiis minis, ea servis quæ justa sunt, præbeant: et ad extremum Epistolam suam hoc sine concludat: *Quid agam, notum vobis faciet Tychicus charissimus frater, et fidelis minister in Domino: quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa me sunt, et consoletur corda vestra*. Tychicus autem is est, qui et ad Colossenses cum Onesimo mittitur, et eo tempore Onesimum habuit comitem, quo Onesimus ad Philemonem litteras perferebat.

Et Timotheus frater. In aliis epistolis Sosthenes et Silvanus, interdum et Timotheus frater [Al. tunc frater] assumitur. In quatuor tantum Timotheus, quia vel eodem tempore, vel præsentem Timotheo cæterisque, dictatæ sint. Quod ego duplici ex causa factum puto; ut et Epistola majorem haberet auctoritatem, quæ non ab uno scribebatur: et quia nulla

b iisdem propemodum verbis Pseudo-Ambrosius argumentatur: alii episcopum quidem Archippum fuisse, non tamen Colossarum, sed Laodiceæ in Phrygia, persuasum fuit, quod minus est verosimile. Auctor vero Comment. in Pauli Epistolas sub Hieronymi nomine, quos exhibebit postremus Tomus; *Hic, inquit, diaconus erat. De quo ad Colossenses ait: Dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti, ut illud impleas*. Propius ad fidem est cum episcopi Colossis gessisse vires pro Epaphra, cum hic Romæ esset apud S. Paulum.

æmulatio erat inter apostolos, si quid forte Paulo dictante, alii spiritus suggestisset, absque ulla tristitia addebat Paulus in litteris quas dictabat. Secundum id quod ipse Corinthiis præcepit, ut si alio prophetante, alii fuerit revelatum, taceat ille qui prius prophetabat (I Cor. xiv). Ita ipse quoque præceptum suum opere complebat, et propter pauca quæ alio addiderat suggerente; ut suam, ita alterius quoque epistolam præscribentem. *Philemoni*, inquit, *dilecto*. Non habetur in Græco *ἠγαπημένω*, quod *dilectus* dicitur, sed *ἀγαπητῶ*, id est, *diligibili*. Inter dilectum autem et diligibilem, hoc interest, quod dilectus appellari potest et ille qui dilectionem non meretur. Diligibilis vero is tantum qui merito diligitur. Denique et inimicos nostros diligere præcipimur, qui sunt **750** dilecti, sed non diligibiles. Amamus quippe illos, non quia amari merentur, sed quia præcipitur eos odio non habendos. Illud vero quod in quadragesimi quarti Psalmi titulo prænotatur, *pro dilecto*, melius habet in Græco, *pro diligibili*: qui locus manifestissime de Christo intelligitur. Licet enim Judæi *ἠγάπησαν* (ἠγάπησαν), hoc est, *amatum Dei*, Salomonem dici putent, quod ei a Deo sit ob sapientiam nomen impositum (II Reg. xii): tamen *amatus Dei* quis magis dici potest, nisi is de quo in Evangelio Pater loquitur: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, hunc audite* (Luc. ix, 36). Denique et in Isaiâ ita scriptum habet: *Cantabo dilecto canticum diligibilis vineæ meæ. Vineâ facta est dilecto* (Isai. v, 1). Et hoc circumcisio de populo Judaico accipiendum putans, impexit in lapidem offensionis, et petram scandali: non recogitans vineam quæ de Ægypto translata est, esse domum Israel, et Christum hic dici vel diligibilem, vel dilectum: dum et ipse diligi meretur a sanctis, et sancti eum diligunt, offerentes ei magis charitatem, quam ulla [Al. alia] charitatis præmia postulantes. Scribunt igitur Paulus et Timotheus, Philemoni charissimo et cooperatori: qui ideo charissimus dictus est, quod in eodem Christi opere versetur. Appiæ [Al. Appiæ] quoque sorori, non habenti in se falsæ aliquid, et licetæ germanitatis: et Archippo commilitoni, quem arbitror cum Paulo et Timotheo contra adversarios pro Christi nomine dimicantem extitisse victorem, et propterea nunc commilitonem dici, quod in eodem certamine belloque superaverit. Scribitur etiam Ecclesiæ quæ in domo ejus est. Verum hoc ambiguum, utrum Ecclesiæ quæ in domo Archippi sit: an ei quæ in domo Philemonis. Sed mihi videtur non ad Archippi, sed ad Philemonis referendum esse personam, cui ipsa quoque epistola deputatur. Nam licet Paulus et Timotheus pariter scribant ad Philemonem, Appiam, Archippum, et Ecclesiam: tamen in sequentibus approbatur Paulum tantummodo ad Philemonem scribere, et unum cum uno

A sermocinari. *Gratias ago Deo meo semper* ^a, et *memoriam tui faciens*. Hunc autem morem scribendi in nonnullis epistolis ejus invenire poteritis: quod cum plures, et ad plures **751** in præfatione ponantur, postea per totum corpus Epistolæ, unus disputans inducatur. Illud quod ad Galatas scribens Apostolus ait: in Christi fide nihil referre, gentilis sit aliquis, an Judæus: vir, an mulier: servus, an liber (Galat. iii, 28): etiam in hoc loco perspicuum fit. Inter duos quippe viros et apostolicos, inter cooperatorem Pauli, et commilitonem ejus, medium Appiæ nomen inseritur: ut tali [Al. talis] ex utroque latere sulca comitatu, non videatur ordinem sexus habere, sed meriti. Quod autem ait, *Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo*, adhuc a duobus ad plures scribitur, et in omnibus pene Epistolis ^b æquale principium est, ut gratiam eis et pacem a Deo Patre et Christo Domino imprecetur. Ex quo ostenditur unam Filii Patrisque esse naturam, cum id potest Filius præstare quod Pater, et dicitur id Pater præstare quod Filius. Gratia autem est, qua nullo merito nec opere salvamur. Pax, qua reconciliati Deo per Christum sumus ut ibi: *Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo* (II Cor. v, 20).

(Vers. 4 seqq.) *Gratias ago Deo meo semper, memoriam tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam, et fidem quam habes in Domino Jesu, et omnes sanctos ejus: ut communicatio fidei tuæ evidens fiat in agnitione omnis boni, quod in* ^c *vobis est in* C *Christo*. Hæc jam non ut Paulus et Timotheus, Philemoni et cæteris; sed ut solus Paulus, ad solum Philemonem loquitur: *Gratias, inquit, ago Deo meo semper* [Al. addit et] *memoriam tui faciens in orationibus meis*. Ambiguo vero dictum, utrum gratias agat Deo suo semper, an memoriam ejus faciat in orationibus suis semper. Et utrumque intelligi potest. Qui enim præcipit aliis, ut in omnibus gratias agant Deo, nullis angustiis poterit coarctari, ut gratias semper Deo ipse non referat. Si autem pro sanctis, et melioribus quibusque Paulus semper orabat (sanctus autem et Philemon est, tantam habens in se fidem et charitatem, ut non solum auditu ei, sed etiam opere nosceretur) et pro Philemone semper orasse Paulum, credibile est: quo scilicet fides et charitas quam habebat in Christo, et in omnes **752** sanctos ejus, per communicationem fidei, et operationem agnitionis in omni bono, Christi misericordia servaretur; et de charitate quidem quam habebat in Christo Jesu, et in omnes sanctos ejus, non difficilis interpretatio est: qua post Deum diligere jubemus et proximos. Nunc hoc quaeritur, quomodo eandem fidem in Christo Jesu habere quis possit, et in sanctos ejus; *ἀπὸ κοινῆς* enim resonat charitatem quam habes in Domino Jesu, et in omnes

^a Addunt nostri mss. *pro vobis*, quas nesciunt voces Græcus pariter textus, atque Latinus interpret.

^b Vitiose Martian. *quæ*: levius id genus alia pas-

sim castigantur.

^c Cistercienses mss., in *nobis*. Variat et Græcus textus, *ὑμῶν* et *ὑμῶν*.

sanctos ejus : et ^a fidem, quam habes in Domino Jesu, et in omnes sanctos ejus. Ad expositionem hujus loci de Exodo sumamus exemplum : *Credidit populus Deo et Moysi servo ejus (Exod. xix)*. Una atque eadem credulitas in Moysen refertur, et in Deum : ut populus qui credebat in Dominum, æquo credidisse dicatur [*Al. scribatur*] in servum. Hoc autem non solum in Moyse, sed in omnibus sanctis ejus est ; ut quicumque credidit Deo, aliter ejus fidem recipere non queat, nisi credat et in sanctos ejus. Non est enim in Deum perfecta dilectio et fides, quæ in ministros ejus odio et infidelitate tenuatur. Quod autem dico, tale est : credidit [*Al. credit*] quispiam in conditorem Deum : non potest credere, nisi prius crediderit, de sanctis ejus vera esse quæ scripta sunt : Adam a Deo plasmatum, Evam ex costa illius, et latere fabricatam, Enoch translatum, Noe naufrago solum orbe servatum : quod primus Abraham de terra sua, et cognatione jussus exire, circumcisionem quam in signum futuræ prolis acceperat, posteris dereliquit : quod Isaac oblatum victima sit, et pro illo aries immolatus, coronatusque sentibus, passionem Domini deformarit : quod Moyses et Aaron decem plagis Ægyptum affligerint : quod ad vocem Jesu filii Nave precesque steterit sol in Gabaon, et luna in valle Ailon. Longum est ^b universa Judicum gesta percurrere : et totam Samson fabulam, ad veri solis (hoc quippe nomen ejus sonat) trahere sacramentum. Ad Regum [*Al. Regnorum*] libros veniam quando in tempore messis, obsecrante Samuele, pluvix de caelo, et flumina repente manarunt : et David unctus in regem est : et Nathan **753** et Gad prophetaverunt mysteria ; cum Elias igneo raptus est curru, et Elisæus spiritu duplici mortuus mortuum suscitavit. Hæc et cætera quæ de sanctis scripta sunt, nisi quis universa crediderit, in Deum sanctorum credere non valebit : nec adduci ad fidem veteris Testamenti, nisi quæcumque de patriarchis et prophetis, et aliis insignibus viris narrat historia, ^c comprobarit : ut ex fide Legis, ad fidem veniat Evangelii, et justitia Dei in eo reveletur ex fide in fidem, sicut scriptum est : *Justus autem ex fide vivit (Abac. ii)*. Præcipitur et in alio loco : *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, dicit Dominus Deus vester (Levit. xix, 2)*. Eadem sanctitas servis debetur et Domino : et sanctificans ^d quippe et sanctificati ex uno omnes. Non potemus levem Philemonis prædicationem, si eandem fidem habeat in sanctos quam et in Deum. Qui credit Deum sanctum esse, utique non errat. Quod si quis hominem qui sanctus non est, sanctum esse crediderit, et Dei eum junxerit societati, Christum violat,

cujus corporis omnes membra sumus. Qui dicit, inquit, *justum injustum, et injustum justum, abominabilis uterque apud Deum est (Prov. vii, 15)* : similiter qui sanctum dicit esse non sanctum, et rursum non sanctum, asserit sanctum, abominabilis apud Deum est. Omnes credentes, secundum Apostolum, Christi corpus efficiuntur [*Al. efficimur*] (1 Cor. vi). Qui in Christi corpore errat et labitur, asserens membrum ejus vel sanctum esse, cum non sit : vel non sanctum esse, cum sanctum sit, vide quali crimine obnoxius fiat : *Væ, ait Isaias, qui dicunt dulce amarum, et amarum dulce : ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras (Isai. v, 20)*. Dulce, puto esse sanctimoniam : amarum, quod sanctimonix contrarium est ; æque lux sanctimonia intelligi potest, tenebræ contrariæ sanctitati. Quis putas e nobis probandis numismatibus callidus trapezita, non errabit in discretionem sanctorum ? Qui cum in Deum vel in sanctos ejus æqualem charitatem habuerit, et fidem, ipsius fidei communicationem debet habere non disparem : ut sicut credit et diligit, ita dilectionem suam et fidem opere consumat. Unde ait : *Evidens fiat in agnitione omnis boni ; sive ut in Græco melius habetur, efficax ; 754 ἰσχυρὰ enim proprie transferri potest, efficax, sive operatrix : ut non solum fidem nobis, et charitatem in Deum, et in sanctos ejus sufficere posse credamus ; sed id quod credimus [*Al. creditur*], opere compleatur. Potest autem accidere, ut quis habeat fidem, et eam opere consummet : verum simpliciter et nude, non habens agnitionem nec scientiam ejus, juxta illud Apostoli : *Confiteor zelum Dei habent, sed non secundum scientiam (Rom. x, 2)*. Sunt hodie plerique simplicium, qui faciunt opera justitiæ, et non habent eorum quæ ipsi operantur scientiam. Unde addidit : *Ut communicatio fidei tuæ operatrix fiat in agnitione omnis boni*. Quantis gradibus ^e quantisque saltibus, apostolicus in altiora sermo se tendit ? Habet quispiam charitatem et fidem in Deum et in sanctos ejus : sed forsitan non æquali eam in omnes lance communicet. Communicet forsitan in cunctos, sed opere non expleat : ^f voluntate impleat aliquis et opere, sed gestorum suorum perfectam habere non potest notionem. Sit talis quoque qui et opus habeat et scientiam, sed non omnis agnitionem habet boni ; multa enim juste, mansuete, studioseque perpetrans, impar est suis in aliqua parte virtutibus. An non talis Philemon ? Habet quippe communicationem operatricis fidei, et charitatis in agnitione omnis boni. Quæ cum in apostolis sit, non eam putemus ob id tantum esse perfectam, si in illis sit : sed in eo ^g totam esse, quia Christi est, ut quidquid*

^a Suffecimus hic ad ms. Cisterciensis vetustioris auctoritatem duos versus consequentes, et fidem, quam habes in Domino Jesu, et in omnes sanctos ejus, qui et necessarii quidem integritati sententiæ sunt, et earundem recursu vocum, quibus et proxime superior sensus terminatur, amanuensis oculos, tam sæpe obvio lapsu, putandi sunt effugisse. Rabbanus quoque in suo olim exemplari legit.

^b Pro universa, quam vocem rectissime mss. nostri substituunt, antea legebatur, diversa.

^c Apud Victorium, vera comprobarit.

^d Cistercienses mss. quantisque progressibus in altiora sermo, etc.

^e Duo mss. voluntatem impleat aliquis, etc.

^f Idem mss., in eo totam esse, etc.

boni, et in Philemone laudatur, et de apostolorum exemplo sumitur: inde bonum sit, quia de fonte Christi ducatur.

(Vers. 7.) *Gaudium enim magnum habuimus, et consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum reliquerunt per te, frater. Plenius inculcat et edocet, quare dixerit: Grátias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis. Dignum siquidem erat agere gratias Deo super charitate Philemonis, quæ internam cordis affectum, et profundos animi sanctorum recessus suscipiendo refecerat. Et hoc idiomata apostolicum est; ut semper viscera vocet, volens plenam mentis ostendere charitatem. Unde gaudens cum gaudentibus, et cum his qui requieverant, se refectum esse credens: 755*

habet lætitiã non transitoriam et levem, et quæ subito possit accidere; sed magnam, et prout erat in Philemone charitas, eminentem: quam augebat consolatio super Philemonis charitate descendens, plena a Patre misericordiarum, et Deo totius consolationis.

(Vers. 8, 9.) *Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu, impetandi tibi quod prodest propter charitatem: magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex: nunc autem et vinctus Jesu Christi. Multis in Philemonem laudibus ante præmissis, cum res talis sit, pro qua rogatus est; quæ et præstanti sit utilis et roganti, poterat Paulus magis imperare, quam petere. Et hoc ex fiducia illa veniebat, quod qui tanta ob Christum opera perpetrarat, utique impar sui in cæteris esse non poterat. Sed vult magis petere quam jubere, grandi petentis auctoritate proposita; per quam et Apostolus obsecrat, et senex et vinctus Jesu Christi. Totam autem pro quo rogat, illud est: Onesimus servus Philemonis, fugam furto cumulus quædam rei domesticæ compilarat: hinc pergens ad Italiam, ne in proximo facilius posset apprehendi, pecuniam domini per luxuriam prodegerat. Hoc ne quis putet temere, et ut sibi a nobis fictum, in sequentibus discat. Numquam enim Paulus diceret: Si quid nocuit tibi aut debet, hoc mihi imputa: Ego Paulus scripsi manu mea, ego reddam. Nec sponsor rei fieret ablata, nisi esset id quod ablatum fuerat dissipatum. Sic igitur cum ob confessionem Christi, Paulus Romæ esset in carcere, credidit in Christum: et ab eo baptizatus, digna poenitentia maculas vitæ prioris abstersit: tantum ut is apostolus conversionis ejus testis fieret, qui quondam Petrum increpaverat, non recto pede in Evangelii veritate gradientem (Galat. 11). Quantum igitur ad peccatum et ad facinus pertinet, quod dominum læserat, veniam non meretur; quantum vero ad Apostoli testimonium, qui scit eum plene conversum, grandi pondere premitur, qui rogatur, ut qui e servo fugitivo atque raptore, minister Apostoli factus erat. (Quod autem aliud habeat Apostolus*

ministerium nisi Evangelii Christi Jesu?) jam non quasi a domino, sed quasi a conservo, et cœvangelista, ignosceretur ei, qui servus esset Christi similiter et minister.

(Vers. 10. seqq.) *Obsecro te de meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit; nunc autem et tibi, et mihi utilis est: quem remisisti tibi. Tu autem illum, id est meam viscera, suscipe, quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii. Volens impetrare quod postulat, jam non pro servo Philemonis, sed pro filio suo se assertit deprecari; et de illo filio quem genuerit in vinculis Evangelii, hoc est, quæ pro Christi Evangelio sustinebat: qui cum ante inutilis domino suo tantum fuerit (nec enim servus fur atque fugitivus alteri nocuit, nisi domino suo) nunc e contrario utilitatis compensatione, qua ipsi domino et Paulo utilis est, cæterisque per Paulum, plus charitatis meretur, quam odii ante meruerat. Unde ait: Qui tibi aliquando inutilis fuit. Tibi, inquit, soli; non cæteris: nunc autem et mihi, et tibi utilis. Utilis domino in eo, quia posset et Paulo servire pro domino suo; Paulo vero in eo utilis: quia illo in carcere, vinculisque detento, posset et in Evangelio ministrare. Simul autem admirandum de magnanimitate Apostoli, et in Christum mente ferventis. Tenetur in carcere, vinculis stringitur, squalore corporis, charorum separatione, pœnalibus tenebris coarctatur, et non sentit injuriam, non dolore cruciatur, nihil novit aliud, nisi de Christi Evangelio cogitare. Sciebat servum, sciebat fugitivum, sciebat aliquando raptorem ad Christi fidem esse conversum. Grandis laboris est talem hominem in eo perseverare quod cepit. Ideo filium suum, et filium vinculorum, et ministrum Evangelii in vinculis constituti, inculcat, ac replicat, ut Philemon ille prudenter et dispensatorie tantum in præfatione laudatus, non auderet negare, ne suis laudibus videretur indignus. Quod autem ait: Tu autem illum, id est, mea viscera suscipe, hoc est, quod paulo ante dixi: viscera significare internum cordis affectum, et plenam ex animo voluntatem, cum totum quidquid in nobis est, suscipitur a rogato. Alias autem omnes liberi viscera sunt parentum.*

(Vers. 14.) *Sine consilio autem tuo nihil volui facere: ut non quasi ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Hoc quod a plerisque quaeritur, et sæpissime retractatur: quare Deus hominem faciens, non eum bonum rectumque condiderit, de 757 præsentis loco solvi potest. Si enim Deus voluntarie, et non ex necessitate bonus est, debuit hominem faciens, ad suam imaginem et similitudinem facere, hoc est, ut et ipse voluntarie, et non ex necessitate bonus esset. Qui autem asserunt ita eum debuisse fieri, ut malum recipere non posset, hoc dicunt: talis debuit fieri qui necessitate bonus esset,*

* Mss. Antea sic; emendant; quemadmodum et Petrus Petrus in lib. Miscell. Quæst. conjecerat reponendum.

et non voluntate. Quod si talis fuisset effectus, qui bonum non voluntate, sed necessitate perficeret, non esset Deo similis: qui ideo bonus est, quia vult, non quia cogitur. Ex quo manifestum est, rem eos inter se postulare contrariam. Nam ex eo quod dicunt, Debit homo Deo similis fieri, illud petunt, ut liberi fieret arbitrii, sicut Deus ipse est. Ex eo autem quod inferunt [Al. inferitur], talis debuit fieri, qui malum recipere non posset; dum necessitatem ei boni imperant, illud volunt, ut homo Deo similis non fieret. Potuit itaque et apostolus Paulus absque voluntate Philemonis, Onesimum sibi in ministerium retinere. Sed si hoc sine voluntate Philemonis fecisset: bonum quidem erat, sed non voluntarium. Quod autem non erat voluntarium, alio genere arguebatur non esse bonum. Nihil quippe bonum dici potest, nisi quod ultroneum est. Ex quo Apostoli consideranda prudentia est: qui idcirco fugitivum servum remisit ad dominum, ut prosit domino suo: qui prodesse non poterat, si domino teneretur absente. Superior ergo quaestio ita solvitur: Potuit Deus hominem sine voluntate ejus facere bonum. Porro si hoc fecisset, non erat bonum voluntarium, sed necessitatis. Quod autem necessitate bonum est, non est bonum, et aliogenere malum arguitur. Igitur proprio arbitrio nos relinquens, magis ad suam imaginem et similitudinem fecit. Similem autem Deo esse absolute bonum est.

(Vers. 15, 16.) *Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut aeternum illum reciperes. Jam non sicut servum, sed plus servo, fratrem charissimum, maxime mihi: quanto magis autem tibi, et in carne, et in Domino.* Nonnumquam malum occasio sit bonorum, et hominum prava consilia Deus vertit ad rectum. Quod dico manifestius exemplo fiet. Joseph fratres, sui **758** zeli stimulis incitati, Ismaelitis viginti aureis vendiderunt (Gen. xxxvii). Hoc initium et patri, et fratribus, et omni Aegypto honorum omnium fuit. Denique ipse postea ad fratres: *Vos, inquit, cogitastis de me mala: et Deus cogitavit de me bona* (Gen. xlv, 8). Simile quid et in Onesimo possumus intelligere, quod mala principia occasiones fuerint rei bonae. Si enim dominum non fugisset, numquam venisset Romam ubi erat Paulus victus in carcere. Si Paulum in vinculis non vidisset, non recepisset fidem in Christum. Si Christi non habuisset fidem, numquam Pauli effectus filius, in opus Evangelii mitteretur. Ex quo paulatim, et per gradus suos, reciprocanse sententia, ideo minister Evangelii est factus Onesimus, quia fugit a domino. Pulchre autem addens, *forsitan*, sententiam temperavit. Occulta sunt quippe judicia Dei, et temerarium est quasi de certo pronuntiare quod dubium est. *Forsitan, inquit, ideo discessit: caute, timide, trepidan-*

* Legit hoc loco secundum interpretes LXX, qui pro viginti argenteis, posuerunt aureos viginti. De quo videsis ipsum Hieronymum in cap. xxvi Matthaei. MART. — Notatum vero ipsimet S. Doctori superius in Commentar. in Matth., cap. xvi, quod Joseph

ter, et non toto [Al. totum] fixo gradu: ut si non posuisset *forsitan*, omnibus servis fugiendum esset, ut apostolici fierent. Quod autem, *ad horam*, junxit, horam pro tempore debemus accipere: Ad comparationem enim aeternitatis, omne tempus breve est. *Ut aeternum illum reciperes.* Nullus aeternus deminuit servi sui: potestas quippe ejus, et utriusque conditio, morte finitur. Onesimus vero qui ex fide Christi factus aeternus est, aeterno Philemoni, quia in Christum et ipse crediderat, spiritu libertatis accepto, jam non servus, sed frater coepit esse de servo, frater charissimus, frater aeternus: aeterno et ipsi Apostolo dominoque suo, cui Onesimum ut carnis ante conditio: ita postea spiritus copulat. Et tunc quidem quando erat ei subjectus in carne, non erat ei junctus in Domino; nunc autem ei et in carne junctus est, et in Domino. Ex quo intelligimus servum qui crediderit Christo, duplici domino suo lege constringi, ut ei et carnis necessitate jungatur ad tempus, et in aeternum spiritu copuletur.

(Vers. 17.) *Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me.* Philemon Paulum socium habere capiebat, et in Christum credens, tales utique volebat habere profectus, ut Paulo similis fieret, et ei **759** communicaret in vinculis. Consideremus ergo quantum hic laudetur Onesimus, quantum profecisse dicatur: cum ita recipiendus sit ut Apostolus et sic ejus dominus ut Pauli debeat desiderare consortium. Breviter quod dicit tale est: Si me vis habere consortium, habeto et Onesimum, quem ego consortium, et filium meum, et viscera mea habeo: quem si non susceperis, nec habere volueris, et ipse intelligis quod me habere non possis.

(Vers. 18.) *Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa.* Imitator Domini sui, et Christum in se loquentem habens, ea juxta vires suas debet facere quae Christus. Si enim ille infirmitates nostras portavit, et plagas nostras doluit, juste Apostolus pro Onesimo se opponit, et spondet quae ille debebat. Ut autem supra diximus, totum illud est, quod ablatum furto, et per luxuriam perditum; non poterat absolvi: quod Philemon grandi pretio pensabat [Al. compensabat] dum pro servo fugitivo, et pecunia perdit, et fratrem charissimum, et fratrem reciperet aeternum, et per eum sibi Apostolum faceret debitorem.

(Vers. 19.) *Ego Paulus scripsi manu mea. Ego reddam, ut non dicam tibi, quia et ipsum te mihi debes.* Quod dicit tale est: Quod Onesimus furto rapuit, ego me spondeo redditurum: cujus sponsionis, Epistola haec et manus testis est propria: quam non solito more dictavi, sed mea manu ipso conscripsi. Crede igitur mihi pro Onesimo pollicenti. Hoc autem dico quasi ad extraneum loquens. Caeterum si

non, ut multi putant, juxta LXX interpretes (quibuscum tamen hic facti) viginti aureis venditus est; sed juxta Hebraicam veritatem viginti argenteis.

* Vitiose penes Martianæum, Philemonem.

ad jus meum redeam, propter sermonem Christi, quem tibi evangelizavi, et Christianus effectus es, teipsum mihi debes. Quod si tu meus es, et tua omnia mea sunt: Onesimus quoque, qui tuus est, meus est. Poteram igitur eo uti ut meo; sed voluntati tuæ relinquo, ut mercedem habeas ignoscendo.

(Vers. 20.) *Ita, frater, ego te fruar in Domino.* Proprietatem Græcam Latinus sermo ^a non explicat. Quod enim ait, *vai, ἀδελφί*: *vai* quoddam quasi adverbium blandientis est. Nos autem interpretantes, *ita, frater*, aquatius et dilutius nescio quid magis aliud quam id quod est scriptum, sonamus. Sicut enim ANNA (אַנָּה) illud Hebraicum, pro quo frequenter **760** Septuaginta interpretes *ὁ δὲ* transtulerunt, in lingua sua significat deprecantis affectum: unde nonnumquam Symmachus pro ANNA, *δέομαι*, hoc est, *obsecro*, transtulit: ita et nos eandem in Græca lingua vim patimur, quam Græci sustinent in Hebræa. Quod autem ait: *Ego te fruar in Domino*, aliud multo intelligitur quam putatur. Apostolus non fruitor nisi eo qui multas in se habet concinentesque virtutes, et totum quod ^b Christus dicitur pro varietate causarum: sapientiam videlicet, justitiam, continentiam, mansuetudinem, temperantiam, castitatem: has imprecatur Philemoni: ut cum his abundaverit, ipse eo perfruens impleatur. Et ne putes illam fruitionem dici, qua nos sæpe nostri inter nos præsentia delectamur, addidit, *in Domino*: ut ex eo quod Domini nomen adjunctum est, intelligeretur, et alia esse fruitio, qua quis absque Domino perfruatur.

Refice viscera mea in Christo. Sicut ipse frui vult Philemone in Domino: ita viscera sua Onesimum, quem et superius eodem nomine appellavit, refici vult per Philemonem, et ambigue dictum: utrum viscera Pauli in Christo Onesimus sit: an viscera Pauli Onesimus per Philemonem in Christo reficienda sint. Si superius accipere volueris, recte Pauli in Christo viscera dicentur Onesimus, quem in vinculis Christo genuit. Si posterius: in Christo reficiendus est Onesimus a Philemone, dum ejus in Christo sermonibus eruditur.

(Vers. 21.) *Confidens de obedientia tua scripsi tibi: sciens quoniam super id quod dico facies.* Qui præsumit de eo quem rogaturus est, ipsa quodammodo præsumptione præjudicat, ne ei negare liceat quod rogatur. Porro si scit ille qui postulat plusquam rogavit, rogatum esse futurum: ideo minora petit, ut habeat rogatus voluntariam, et majorem præstatione mercedem. Si autem Philemon hæc ad hominis præceptum facit: quanto magis faciet ob dilectionem Dei? Unde merito Apostoli voce laudatur: quod mandata ejus opere prævertat, et possit dicere: *Voluntaria oris mei complacent tibi, Domine*

^a Negandi particulam, quam temere Martianus prætermisit, nostri mss. veteresque editi libri sufficiunt.

^b Maluit idem Martianus, quod Christi dicitur.

^c Olim erat, ut de præparando ageret hospitio, et

(Ps. cxviii, 108): plusque faciens quam præceptum est, vincat eos qui tantummodo imperata fecerunt, et jubentur dicere: *Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, 761 fecimus* (Luc. xvii, 10). Virginitas quoque propterea majori præmio coronatur: quia præceptum Domini non habet, et ultra imperata se tendit.

(Vers. 22.) *Simul autem et præpara mihi hospitium.* Non puto tam divitem fuisse Apostolum, et tantis sarcinis occupatum, ut ^c præparato egeret hospitio, et non una contentus cellula, breves corporis sui spatium ædes, amplissimas existimaret: sed ut dum eum exspectat [Al. spectat] Philemon ad se esse venturum, magis faciat quod rogatus est. Si autem hoc non dispensatorie, sed vere quis existimat imperatum, ut sibi hospitium præpararet, apostolo magis quam Paulo hospitium præparandum est. Venturus ad novam civitatem, prædicaturus Crucifixum, et inaudita dogmata delaturus, sciebat ad se plurimos concursuros; et necesse erat primum, ut domus in celebri esset urbis loco, ad quam facile conveniretur. Deinde, ut ab omni importunitate vacua: ut ampla, quæ plurimos caperet audientiam: ne proxima spectaculorum locis: ne turpi vicinia detestabilis: postremo ut in plano potius esset sita quam in cœnaculo. Quam ob causam eum existimo etiam Romæ in conducto mansisse biennium [Al. biennio]. Nec parva, et reor, erat mansio, ad quam Judæorum turbæ quotidie confluebant.

Spero enim per orationes vestras donari me vobis. **C** Filium Patri, Deus rogatus indulget, et frater sæpe fratris oratione servatur. Apostolus autem totius Ecclesiæ precibus conceditur, ob eorum qui eum audituri sunt utilitatem. Et hoc donum, non tam in eum dicitur esse qui defertur [Al. differtur] a martyrio ad martyrium præparatus, quam in eos ad quos Apostolus mittitur. Quod autem crebro Paulus in carcere fuerit, et de vinculis liberatus sit, ipse in alio loco dicit: *In carceribus frequenter* (II Cor. xi), de quibus nonnumquam Domini auxilio, crebro ipsis persecutoribus nihil dignum in eo morte invenientibus dimittebatur. Necdum enim super nomine Christiano senatusconsulta præcesserant: necdum Christianum sanguinem Neronis gladius dedicarat. Sed pro novitate prædicationis, sive a Judæis invidentibus, sive ab his qui sua videbant idola destrui, ad furorem populis concitatis, missi in carcerem, rursus impetu et furore deposito, **762** laxabantur. Et hoc ita esse ut dicimus, Apostolorum Acta testantur, in quibus et Felix loquitur ad Agrippam: potuisse dimitti Paulum, si non appellasset Cæsarem (Act. xxv). Et quia nullam invenerit causam præter quæstiones quasdam de religione propria, et de quodam Jesu, quem Paulus vivere prædicabat.

non una contentus cellula, breve corporis sui spatium, ædes amplissimas existimaret. Impressam lectionem restituit jam pridem Victorius, explicatque ita, ut etiam brevissimas et angustissimas ædes, existimaret Apostolus amplissimas sui corporis spatium.

Ex quo animadvertimus, et a cæteris iudicibus similiter eos potuisse dimitti, id agente Domino, ut toto orbe nova prædicatio disseminaretur.

(Vers. 23, 24.) *Salutat te Epaphras conceptivus meus in Christo Jesu: Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas cooperatores mei.* Id quod in principio dicebamus, quoniam ad Colossenses Epistola eodem in tempore, et per eundem esset scripta bajulum litterarum, quo ad Philemonem quoque scriptum est, etiam eorum qui salutantes inducuntur nomina docent. Nam et in ipsa ita scribitur: *Salutat vos Aristarchus conceptivus meus, et Marcus, consobrinus Barnabæ, et Epaphras, qui ex vobis servus Christi (Coloss. iv, 10, 12); et paulo inferius: Salutat vos Lucas medicus charissimus, et Demas; et dicite Archippo: Vide ministerium quod accepisti in Domino, ut illud impleas (Ibid., 14, 17); et: Memores estote vinculorum meorum (Ibid., 18).* Si autem ex eo aliquis non putat pariter scripta, quod ad Colossenses pauca sicut nomina quæ hic non ferantur ascripta: sciat non omnes omnibus sui amicos esse, aut notos, et aliud esse privatam ad unum hominem, aliud publicam ad universam Ecclesiam epistolam fieri. *Salutat te, inquit, Epaphras conceptivus meus in Christo Jesu.* Quis sit Epaphras conceptivus Pauli, talem fabulam accepimus: Aiunt parentes apostoli Pauli de Gyscalis regione fuisse Judææ; et eos, cum tota provincia, Romana vastaretur manu, et dispergerentur in orbem [Al. orbe] Judæi, in Tharsum urbem Ciliciæ fuisse translatos: parentum conditionem adolescentulum Paulum secutum. Et sic posse stare illud quod de se ipse testatur: *Hebræi sunt, et ego: Israelitæ sunt, et ego: semen Abraham sunt, et ego (II Cor. xi, 22).* Et rursum alibi: *Hebræus ex Hebræis (Philip. iii, 5):* et cætera quæ illum Judæum magis indicant quam Tharsensem. Quod si ita est, possumus et Epaphram illo tempore captum suspicari, quo captus est Paulus: et cum parentibus suis in Colossis urbe Asiæ collocatum, Christi postea recipere sermonem. **763** Unde ad Colossenses, ut supra diximus, scribitur: *Salutat vos Epaphras qui est ex vobis, servus Christi, semper sollicitus pro vobis in orationibus (Coloss. iv, 12).* Hoc si se ita habeat, et Aristarchus qui conceptivus ejus in eadem Epistola dicitur, ad eandem intelligentiam deducetur: nisi forte reconditum aliquid, et sacratum, ut quidam putant, in verbo captivitatis ostenditur [Al. ostendit], quod capti pariter et vincti, in vallem hanc adducti [Al. deduct] sint lacrymarum. Quod si neutrum recipitur, ex eo quod hic additum est *in Christo Jesu*, possumus suspicari eadem eum Romæ pro Christo vincula sustinuisse quæ Paulum: et ut vinctum Christi, ita captivum quoque ejus potuisse dici. Aut certe ita, quod nobilis et ipse sit in apostolis, ut Andronicus et Julia, de quibus ad Romanos scribitur: *Salutate Andronicum, et Juliam cognatos, et conceptivos meos,*

qui sunt nobiles in apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo Jesu (Rom. xvi, 7). Hæc de Epaphra. Cæterum cooperatores Evangelii et vinculorum suorum, cum ad Philemonem epistolam scriberet, Marcum ponit, quem puto Evangelii conditorem, et Aristarchum cujus supra fecimus mentionem, et Demam, de quo in alio loco queritur: *Demas me dereliquit, diligens præsens sæculum, et abiit Thessalonicam.* Et Lucam medicum, qui Evangelium et Actus Apostolorum Ecclesiis derelinquens, quomodo Apostoli de piscatoribus piscinam, pisces hominum facti sunt (Matth. iv): ita de medico corporum, in medicum est versus animarum, de quo et in alio loco: *Misi, inquit, cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias (II Cor. viii, 18):* cujus liber quotiescumque legitur in Ecclesiis, toties ejus medicina non cessat.

(Vers. 25.) *Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro.* Sicut a meliore parte hominis capite, numeratur populus Israel, dicente Scriptura, secundum capita **764** eorum (Num. i, 2): ita in toto quidem homine, et in omni parte sanctorum, gratia est Domini Jesu Christi. Sed a majori et meliori parte, id est, spiritu, per synecdochen de toto homine dicitur: *Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro.* Cum autem in spiritu gratia fuerit, totum facit hominem spiritualem: ut et caro spiritui serviat, et anima non vincatur a carne et redacta simul in substantiam spiritualem, adhæreat Domino; quia qui adhæret Domino, unus spiritus est (II Cor. vi) Interpretatur autem secundum Judæos [Al. Hebræos] *Paulus, admirabilis. Timotheus, beneficus. Philemon, mire donatus, sive os panis, ab ore, non ab osse. Apphia, continens, aut libertas. Archippus, longitudo operis. Onesimus, respondens. Epaphras, frugifer, et videns, sive succrescens. Marcus, sublimis mandato. Aristarchus, mons operis amplioris. Demas, silens. Lucas, ipse consurgens.* Quæ si nomina juxta interpretationem suam volueritis intelligere, non est difficile admirabilem atque beneficum præcipue ad eum scribere, cui universa concessa sint ^b vitia et os ejus pateat ad cælestem panem. Deinde ad continentem, et liberam, et ad longitudinem operis: quod numquam a sancto labore desistat. Scribere autem pro eo qui respondeat testimonio suo, nec non ei [Al. eum], cui specialiter Epistola dedicatur, salutari ab ubertate crescente. Et eum [Al. eo] qui factus sit per mandata sublimior, illoque qui per majora opera in montem usque succreverit, ab eo quoque qui possit custodiam ori suo, et ostium manitum labiis suis: qui idcirco forsitan siluit, quia ad modicum Apostolum dereliquerat. Et ad extremum ab eo qui per se ipse consurgens quotidie augeatur, processusque habeat: dum ejus Evangelio orbis impletur, et toties crescit, quoties auditus et lectus ædificat.

^a Hunc quoque locum Origeniani dogmatis accusat Rufinus, quem videsis Invectivarum lib. i, n. 40.

^b Duo Cisterciens. mss. concessa sint vincere vitia